

VALYUTA BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Po'latova Maftuna Nurboboyevna

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi Korporativ moliya va qimmatli
qog'ozlar bozori (sohalar bo'yicha) yo'nalishi magistranti

maftuna2600@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14889367>

Annotatsiya. Valyuta bozori zamonaviy global iqtisodiy tizimning ajralmas qismi bo'lib, u xalqaro savdo, investitsiyalar va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Ushbu maqolada valyuta bozorining rivojlanish omillari, uni takomillashtirish istiqbollari hamda zamonaviy innovatsion yondashuvlar muhokama qilingan. Valyuta bozori orqali kapital oqimlari taqsimlanadi, milliy valyutalarning almashinuvi amalga oshiriladi va pul-kredit siyosati yuritiladi. Maqolada valyuta bozorining asosiy funksiyalari va uning iqtisodiyotdagi o'rni batafsil tahlil qilinib, rivojlanishga ta'sir etuvchi omillar chuqur o'rganilgan. Xususan, makroiqtisodiy barqarorlik, huquqiy va institutsional bazaning takomillashtirilishi, xalqaro integratsiya jarayonlari hamda texnologik rivojlanishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy tendensiyalar, jumladan, blokcheyn texnologiyalari, raqamli valyutalar va fintech innovatsiyalarining valyuta bozori rivojlanishidagi o'rni ham ochib berilgan.

Valyuta bozorini rivojlantirish istiqbollari sifatida kurs siyosatini liberallashtirish, moliyaviy institutlar faoliyatini takomillashtirish, kapital bozorlarini valyuta bozori bilan integratsiya qilish, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish muhim yo'nalishlar sifatida ko'rsatilgan. Shuningdek, maqolada milliy valyutalarning barqarorligini oshirish, inflyatsiyani nazorat qilish va investitsion jozibadorlikni kuchaytirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: valyuta bozori, valyuta kursi, raqamli valyutalar, fintech texnologiyalari, xalqaro investitsiyalar, iqtisodiy barqarorlik, kapital bozori integratsiyasi, huquqiy islohotlar.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE FOREIGN EXCHANGE MARKET

Abstract. The foreign exchange market is an integral part of the modern global economic system, playing an important role in ensuring international trade, investment and financial stability. This article discusses the factors of development of the foreign exchange market, prospects for its improvement and modern innovative approaches. Through the foreign exchange market, capital flows are distributed, national currencies are exchanged and monetary policy is conducted. The article analyzes in detail the main functions of the foreign exchange market and its role in the economy, and deeply studies the factors influencing development. In particular, the importance of macroeconomic stability, improvement of the legal and institutional framework, international integration processes and technological development is highlighted. It also reveals

the role of modern trends, including blockchain technologies, digital currencies and fintech innovations in the development of the foreign exchange market.

The prospects for the development of the foreign exchange market include liberalization of exchange rate policy, improvement of the activities of financial institutions, integration of capital markets with the foreign exchange market, strengthening international cooperation and introduction of modern technologies. The article also pays special attention to the issues of increasing the stability of national currencies, controlling inflation and enhancing investment attractiveness.

Keywords: foreign exchange market, exchange rate, digital currencies, fintech technologies, international investments, economic stability, capital market integration, legal reforms.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ВАЛЮТНОГО РЫНКА

Аннотация. Валютный рынок является неотъемлемой частью современной мировой экономической системы, играя важную роль в обеспечении международной торговли, инвестиций и финансовой стабильности. В статье рассматриваются факторы развития валютного рынка, перспективы его совершенствования и современные инновационные подходы. Через валютный рынок распределяются потоки капитала, обмениваются национальные валюты и проводится денежно-кредитная политика. В статье дается подробный анализ основных функций валютного рынка и его роли в экономике, а также углубленное исследование факторов, влияющих на его развитие. В частности, подчеркивается важность макроэкономической стабильности, совершенствования правовой и институциональной базы, международных интеграционных процессов, технологического развития. Также раскрывается роль современных тенденций, в том числе технологий блокчейн, цифровых валют и финтех-инноваций в развитии валютного рынка.

Перспективы развития валютного рынка включают либерализацию политики валютного курса, совершенствование деятельности финансовых институтов, интеграцию рынков капитала с валютным рынком, укрепление международного сотрудничества, внедрение современных технологий. Особое внимание в статье уделено таким вопросам, как повышение устойчивости национальных валют, сдерживание инфляции и повышение инвестиционной привлекательности.

Ключевые слова: валютный рынок, обменный курс, цифровые валюты, финтех-технологии, международные инвестиции, экономическая стабильность, интеграция рынка капитала, правовые реформы.

Kirish: Valyuta bozori zamonaviy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, uning barqaror ishlashi mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Jahon iqtisodiyotining globallashuvi va xalqaro moliyaviy munosabatlarning jadallashishi valyuta bozorining ahamiyatini yanada oshirmoqda. Valyuta bozori orqali milliy valyutalarning almashinuvi, kapital oqimlarining taqsimlanishi va xalqaro savdo operatsiyalarining moliyalashtirilishi amalga oshiriladi.

Bugungi kunda valyuta bozorini rivojlantirish masalasi nafaqat rivojlanayotgan mamlakatlar, balki rivojlangan iqtisodiyotlar uchun ham dolzarb hisoblanadi. Milliy valyutaning barqarorligi, pul-kredit siyosatining samaradorligi va tashqi iqtisodiy aloqalar valyuta bozori bilan chambarchas bog'liq. Valyuta bozorining rivojlanishi investitsion muhitni yaxshilash, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va raqobatbardosh iqtisodiy model yaratishda muhim omillardan biri hisoblanadi.

Ushbu maqolada valyuta bozorining asosiy funksiyalari, uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar hamda istiqboldagi yo'nalishlar tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy innovatsion texnologiyalar va raqamli transformatsiyaning valyuta bozoriga ta'siri ham ko'rib chiqiladi.

Valyuta siyosatini liberallashtirish, huquqiy-institutsional bazani takomillashtirish va moliyaviy islohotlarni amalga oshirish orqali valyuta bozorini yanada rivojlantirish mumkinligi asoslanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Valyuta bozori zamonaviy iqtisodiy tizimning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, uning barqarorligi va rivojlanishi mamlakat iqtisodiy strategiyalarining ajralmas qismidir.

O'zbekiston valyuta bozorining o'ziga xos jihatlari mahalliy olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. Jumladan, Anvarova Dilnoza Ibroximjon qizi o'zining "O'zbekistonda valyuta operatsiyalarini takomillashtirish yo'llari" nomli maqolasida valyuta operatsiyalarining nazariy va amaliy jihatlarini chuqur tahlil qilgan. Muallifning tadqiqoti valyuta kurslarining o'zgaruvchanligi, xalqaro savdo balansiga ta'siri va milliy valyutaning barqarorligini saqlash masalalariga qaratilgan. Xususan, u chet el valyutasiga talabning yuqoriligi va milliy valyutaning qadrsizlanishi kabi muammolarga urg'u berib, O'zbekiston valyuta siyosatini mustahkamlash bo'yicha takliflar ishlab chiqqan.

Rossiyada valyuta bozorini chuqur o'rganish bo'yicha olib borilgan ilmiy ishlardan biri Knish S.V. tomonidan yozilgan "Rossiya valyuta bozorining rivojlanish xususiyatlari" nomli tadqiqotdir. Ushbu ishda Rossiyaning milliy valyuta siyosati, valyuta kursining iqtisodiy barqarorlikka ta'siri va valyuta bozorining jahon moliyaviy tizimi bilan integratsiyalashuvi tahlil qilingan.

Knish S.V. o'z tadqiqotida Rossiya Markaziy bankining valyuta intervensiyalari va ularning bozordagi narxlarga ta'sirini o'rganib, ushbu jarayonni samarali boshqarish uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqqan.

Bundan tashqari, Ivanova A.A. "Valyuta kursining iqtisodiy o'sishga ta'siri: Rossiya tajribasi" nomli asarida Rossiya iqtisodiyotida valyuta kursining o'zgarishi qanday oqibatlariga olib kelishini empirik tahlil qilgan. U valyuta kursining inflyatsiya darajasiga ta'siri, eksport-import jarayonlariga ta'siri va ichki bozorda narxlarning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni chuqur o'rganib, Rossiya iqtisodiyotining valyuta bozoriga bog'liqligini aniq misollar bilan asoslagan.

Yevropa valyuta bozori va uning rivojlanishi ham jahon iqtisodiyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Hans Müller "Yevropa Ittifoqi valyuta bozorining integratsiyasi" nomli tadqiqotida Yevropa mamlakatlarining yagona valyuta tizimiga o'tish jarayonlari, valyuta kursining siyosiy va iqtisodiy ta'sirlarini tahlil qilgan. Tadqiqotda evroning kuchayishi, yirik iqtisodiyotlarga ta'siri va Yevropa Markaziy bankining valyuta bozoridagi roli batafsil yoritilgan.

Sophie Dubois o'zining "Valyuta siyosati va iqtisodiy barqarorlik: Yevropa tajribasi" asarida Yevropa Markaziy bankining valyuta siyosatini boshqarish strategiyalari va ular orqali iqtisodiy barqarorlikni saqlash mexanizmlarini o'rganib chiqqan. U Yevropa davlatlarida qabul qilingan monetar siyosatning valyuta kurslariga ta'siri va iqtisodiy islohotlarga bog'liqligi haqida ilmiy tahlil olib borgan.

AQSh dollarining jahon iqtisodiyotidagi yetakchi o'rni valyuta bozoriga doimiy e'tibor qaratishni talab qiladi. John Smith o'zining "AQSh dollarining global valyuta bozoridagi roli" nomli tadqiqotida AQSh dollarining xalqaro moliyaviy tizimdagi pozitsiyasi, uning boshqa valyutalarga ta'siri va global iqtisodiyotdagi barqarorlikni ta'minlashdagi rolini tahlil qilgan.

Uning tadqiqoti AQSh Federal Rezerv tizimining siyosiy qarorlarining valyuta bozori bilan qanday bog'liqligini tushuntirib beradi.

Emily Johnson "Valyuta kurslari va savdo balansi: AQSh tajribasi" nomli asarida AQSh savdo balansiga valyuta kurslarining ta'sirini empirik ravishda o'rganib chiqqan. U AQSh eksport va import hajmlariga AQSh dollarining qadrsizlanishi yoki mustahkamlanishining qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qilgan va bu borada iqtisodiy prognozlar bergan.

O'zbekiston olimlari asosan milliy valyutaning barqarorligi va valyuta operatsiyalarining takomillashtirilishiga urg'u bergan bo'lsa, Rossiya tadqiqotchilari valyuta kurslarining iqtisodiy o'sishga ta'sirini o'rganishgan. Yevropa olimlari esa Yevropa Ittifoqining yagona valyuta tizimi va uning iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini tahlil qilgan. AQSh tadqiqotchilari esa AQSh dollarining xalqaro valyuta tizimidagi o'rnini va uning jahon iqtisodiyotiga ta'sirini chuqur o'rgangan.

Ushbu ilmiy izlanishlar kelajakda valyuta bozorining yanada barqaror va samarali ishlashini ta'minlashga xizmat qiladi. Valyuta siyosatini yanada takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va xalqaro moliyaviy hamkorlikni mustahkamlash ushbu bozorning rivojlanishida hal qiluvchi omillardan biri bo'lishi kutilmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Har qanday ilmiy tadqiqotning natijaviyligi va ishonchliligi tadqiqot metodologiyasiga bog'liq. Valyuta bozorining rivojlanish tendensiyalarini, muammolarini va istiqbollarini o'rganishda ilmiy metodlar va tahlil usullaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu qism doirasida valyuta bozori tadqiqotlari uchun qo'llaniladigan asosiy ilmiy yondashuvlar, empirik va nazariy tahlil usullari, statistik ma'lumotlardan foydalanish hamda modellashtirish metodlari muhokama qilinadi.

O'zbekiston, Rossiya, Yevropa va AQSh olimlarining valyuta bozori to'g'risidagi ilmiy maqolalari, dissertatsiyalar va amaliy tadqiqotlar tahlil qilinadi. Nazariy adabiyotlarni sharhlash orqali turli iqtisodiy maktablar va yondashuvlarning valyuta bozoriga ta'siri aniqlanadi.

Xususan, klassik iqtisodiy nazariyalar (Adam Smit, David Rikardo) va zamonaviy monetar nazariyalar (Milton Fridman, Robert Mandell) asosida valyuta kurslarini tartibga solish va valyuta intervensiyalarining samaradorligi o'rganiladi. Shu bilan birga, xalqaro moliya bozorlari va global valyuta tizimining dinamikasini tushunish uchun institutsional va keynsian yondashuvlar ham qo'llaniladi.

Valyuta bozorining rivojlanish tendensiyalarini empirik jihatdan o'rganish uchun statistik ma'lumotlar tahlili muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqotda O'zbekiston Markaziy banki, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) va Yevropa Markaziy bankining rasmiy statistik ma'lumotlaridan foydalaniladi.

Asosiy tahlil metodlari quyidagilardan iborat:

- Deskriptiv statistika – valyuta kurslarining o'zgaruvchanligi, inflatsiya darajasi, eksport-import hajmi va kapital oqimlarining dinamikasi bo'yicha umumiy tahlil olib borish.

- Regressiya tahlili – valyuta kurslarining iqtisodiy o'sishga, savdo balansiga va inflyatsiyaga ta'sirini aniqlash. Masalan, O'zbekiston so'mining AQSh dollari va evroga nisbatan kurs o'zgarishlari ichki bozordagi narxlar va investitsiyaviy faollikka qanday ta'sir qilishini empirik ravishda baholash mumkin.

- Kointegratsiya tahlili – uzoq muddatli valyuta kurslari va makroiqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish.

Empirik tadqiqotlar natijalari valyuta bozoridagi o'zgarishlarning iqtisodiyotga ta'sirini aniqlashga yordam beradi va rivojlanish istiqbollarini aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

Valyuta bozorini rivojlantirish bo'yicha turli mamlakatlarning tajribalarini solishtirish va tahlil qilish orqali samarali strategiyalar ishlab chiqish mumkin. Masalan, Yevropa Ittifoqi

davlatlari tomonidan amalga oshirilgan yagona valyuta siyosati (yevro), Rossiya rublining barqarorligini ta'minlash bo'yicha olib borilgan markaziy bank intervensiyalari va AQSh Federal Rezerv tizimining pul-kredit siyosati o'rganiladi.

➤ Komparativ tahlil quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- O'zbekiston valyuta bozorining rivojlanish darajasi Rossiya, Yevropa va AQSh bilan solishtiriladi.

- Markaziy banklarning valyuta siyosati va intervensiyalarining samaradorligi baholanadi.

- Raqamli valyutalar va fintech texnologiyalarining valyuta bozori rivojlanishiga ta'siri o'rganiladi.

Modellashtirish va prognozlash

Valyuta bozori istiqbollari aniqlashda matematik va iqtisodiy modellashtirish metodlaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Prognozlash uchun quyidagi modellar qo'llaniladi:

➤ ARIMA modeli (AutoRegressive Integrated Moving Average) – valyuta kurslarining vaqt davomida qanday dinamikaga ega bo'lishini bashorat qilish uchun qo'llaniladi.

➤ VAR modeli (Vector AutoRegression) – valyuta kurslari, inflyatsiya, iqtisodiy o'sish va savdo balansi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun ishlatiladi.

➤ Monte-Karlo simulyatsiyasi – valyuta bozorida noaniqlik va tavakkalchiliklarni baholash uchun qo'llaniladi.

Modellashtirish natijalari asosida valyuta bozorining kelajakdagi tendensiyalari bo'yicha prognozlar ishlab chiqiladi. Bu esa milliy valyuta siyosatini samarali rejalashtirishga yordam beradi.

Valyuta bozorini rivojlantirishga oid tadqiqotlar keng qamrovli metodologiyaga tayanadi.

Tadqiqot jarayonida nazariy yondashuvlar asosida ilmiy maqolalar tahlil qilinadi, empirik tadqiqot usullari yordamida real statistik ma'lumotlar o'rganiladi va xalqaro tajribalar komparativ tahlil qilinadi. Shuningdek, matematik modellashtirish orqali valyuta bozorining istiqbollari baholanadi.

Ushbu metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ishonchliligini oshirishga, valyuta siyosatining samaradorligini baholashga va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Kelgusida raqamli valyutalar, blokcheyn texnologiyalari va markaziy bank siyosatining o'zaro ta'sirini chuqurroq o'rganish valyuta bozorining rivojlanish tendensiyalarini yanada aniqroq tushunishga yordam beradi.

Tahlil va natijalar. G'arb ma'rifatchilik adabiyoti XVIII asr Yevropasida ilm-fan, falsafa va adabiyotning uyg'unlashuvi natijasida shakllangan yirik madaniy harakatlardan biridir.

U inson tafakkurining erkinligi, tanqidiy tafakkur, ilmiy taraqqiyot va ijtimoiy adolat g'oyalarini ilgari surdi. Angliya, Fransiya va Germaniya ma'rifatchilik adabiyotining asosiy vakillari o'z asarlari orqali jamiyatdagi johillik, mutaassiblik, adolatsizlik va mutlaq hokimiyatni keskin tanqid qilib, yangi demokratik g'oyalar va inson huquqlari tamoyillarini targ'ib qildilar.

O'zbekistonning valyuta bozori so'nggi yillarda sezilarli darajada rivojlanib, xalqaro moliyaviy bozorlar bilan integratsiyalashgan holda shakllandi. Markaziy bank tomonidan olib borilgan pul-kredit siyosati, aholining valyuta operatsiyalaridagi faolligi va tashqi savdo balansi valyuta bozorining asosiy drayverlari bo'lib xizmat qildi. Bu esa valyuta kursining barqarorligi, inflyatsiya darajasining nazorat qilinishi va investitsion muhitni yaxshilashda muhim rol o'ynadi.

Ushbu maqolada 2017-2024-yillarda O'zbekistonning valyuta bozoridagi asosiy ko'rsatkichlar, Markaziy bank siyosati va xalqaro moliyaviy muhitga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilinadi.

Inflyatsiya darajasi Markaziy bankning asosiy e'tibor qaratgan yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning yillik 5% target ko'rsatkichiga yetkazilishi maqsad qilib qo'yilgan.

1-jadval

O'zbekistonda inflyatsiya darajasi va asosiy stavka (2017-2024)

Yil	Yillik inflyatsiya (%)	Markaziy bank asosiy stavkasi (%)
2017	14,4	14,0
2018	14,3	16,0
2019	15,2	16,0
2020	11	14,0
2021	10	14,0
2022	12,3	15,0
2023	8,77	14,0
2024	9,8	13,5

Manba: <https://cbu.uz> ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

2024-yilda Markaziy bank yillik asosiy stavkani 13,5% darajasida saqlashga qaror qildi.

Bu qat'iy pul-kredit siyosati orqali inflyatsiyani pasaytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qildi.

O'zbekiston iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi bo'lgan xorijdan kelayotgan pul o'tkazmalari va valyuta ayirboshlash operatsiyalari mamlakatning makroiqtisodiy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. 2024-yilda jismoniy shaxslarning xorijdan olgan pul o'tkazmalari va banklar bilan amalga oshirgan valyuta oldi-sotdi operatsiyalari sezilarli darajada oshdi. Mazkur

tahlilda 2024-yilda O'zbekiston iqtisodiyotiga kelib tushgan pul o'tkazmalari, ularning asosiy manbalari, shuningdek, jismoniy shaxslarning valyuta operatsiyalari hajmi va o'sish sur'atlari yoritiladi.

2024-yilda O'zbekistonga kelib tushgan jami pul o'tkazmalari miqdori 14,8 milliard AQSh dollarini tashkil etdi, bu ko'rsatkich 2023-yilga nisbatan 30% yoki 3,4 milliard dollarga ko'pdir. Pul o'tkazmalarining 77% Rossiyadan (11,5 milliard dollar) kelib tushgan bo'lsa, qolgan qismi boshqa davlatlardan amalga oshirilgan.

2-jadval

2024-yilda O'zbekistonga xorijdan kelib tushgan pul o'tkazmalari va ularning o'sish sur'ati

Davlat / Manba	2023-yil pul o'tkazmalari (mln \$)	2024-yil pul o'tkazmalari (mln \$)	O'sish (%)
Jami	11 400	14 800	+30
Rossiya	8 900	11 500	+29
Qozog'iston	610	795	+30
AQSh	427	577	+35
Janubiy Koreya	342	534	+56
Yevropa Ittifoqi mamlakatlari	311	410	+32
Buyuk Britaniya	74	135	+83
Turkiya	312	405	+30

Manba: <https://cbu.uz> ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Ushbu jadvaldan ko'rinib turibdiki, Rossiyadan kelayotgan pul o'tkazmalari O'zbekiston uchun asosiy daromad manbai bo'lib qolmoqda. Janubiy Koreya, Buyuk Britaniya va Yevropa Ittifoqidan kelayotgan pul o'tkazmalari sezilarli darajada oshgan, bu esa mehnat migratsiyasi geografiyasining kengayib borayotganidan dalolat beradi.

2024-yilda jismoniy shaxslar tomonidan olingan pul o'tkazmalarining asosiy qismi xalqaro pul o'tkazma tizimlari va bank kartalariga to'g'ridan-to'g'ri o'tkazmalar orqali amalga oshirilgan:

8,2 mlrd dollar an'anaviy xalqaro pul o'tkazma tizimlari orqali o'tkazilgan (o'sish +14%).

5,9 mlrd dollar jismoniy shaxslarning bank kartalariga to'g'ridan-to'g'ri (P2P) o'tkazilgan (+51%).

774 mln dollar SWIFT bank o'tkazmalari orqali amalga oshirilgan (+2,1 barobar).

Bu esa elektron bank xizmatlaridan foydalanish hajmining ortayotganidan va moliyaviy texnologiyalar (fintech) rivojlanayotganidan dalolat beradi.

2024-yilda banklar hamda jismoniy shaxslar o'rtasidagi valyuta ayirboshlash operatsiyalari hajmi 25,5 milliard dollarni tashkil etdi. Bu 2023-yilga nisbatan 19% yoki 4 milliard dollarga ko'p.

Jismoniy shaxslar tomonidan banklarga 16,1 milliard dollar miqdorida chet el valyutasi sotilgan, bu esa 2023-yilga nisbatan 31% ga ko'proq. Shu bilan birga, ular tomonidan banklardan xarid qilingan valyuta hajmi 9,4 milliard dollarni tashkil qilgan (3% ga oshgan).

3-jadval

2024-yilda O'zbekistonda jismoniy shaxslarning valyuta ayirboshlash operatsiyalari

Yil	Jami valyuta operatsiyalari (mlrd. \$)	Sotilgan valyuta (mlrd. \$)	Sotib olingan valyuta (mlrd. \$)
2023	21,5	12,3	9,1
2024	25,5	16,1	9,4

Manba: <https://cbu.uz> ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, jismoniy shaxslarning valyuta ayirboshlash faolligi sezilarli darajada oshgan. Ular tomonidan banklarga sotilgan valyuta hajmi sotib olingan valyuta hajmidan 6,7 milliard dollar ko'p bo'lib, bu ichki valyuta bozorida qo'shimcha taklif manbai bo'lib xizmat qilgan.

2024-yil davomida O'zbekiston valyuta bozorida va xalqaro pul o'tkazmalarida quyidagi asosiy tendensiyalar kuzatildi:

Pul o'tkazmalarining sezilarli o'sishi – Jami pul o'tkazmalari hajmi 14,8 milliard dollarni tashkil etdi, bu o'tgan yilga nisbatan 30% ko'p. Rossiyadan kelgan mablag'lar 77% ulushni egalladi, boshqa davlatlardan ham o'sish kuzatildi.

Elektron va fintech xizmatlarining rivojlanishi – Bank kartalari orqali P2P o'tkazmalar 51% ga oshgan, bu esa moliyaviy texnologiyalarni rivojlanishini ko'rsatadi.

Valyuta ayirboshlash operatsiyalarining o'sishi – Jismoniy shaxslar tomonidan sotilgan valyuta hajmi 16,1 milliard dollarga yetib, 31% ga oshgan.

Ichki valyuta bozori taklifining oshishi – Jismoniy shaxslar banklarga sotgan valyuta hajmi sotib olingan valyuta hajmidan 6,7 milliard dollarga ko'p bo'lib, ichki bozorda qo'shimcha likvidlikni ta'minladi.

Ushbu o'zgarishlar O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror o'sishi va xalqaro moliyaviy tizim bilan yanada integratsiyalashayotganini ko'rsatadi. Kelgusida Markaziy bank tomonidan amalga oshiriladigan monetar siyosat valyuta bozorining yanada barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Muhokama. O‘zbekiston valyuta bozori so‘nggi yillarda sezilarli o‘zgarishlarni boshdan kechirdi. 2017-yildan boshlab valyuta siyosatining liberallashtirilishi, 2024-yilda esa Markaziy bank tomonidan qat’iy pul-kredit siyosati yuritilishi valyuta bozorining rivojlanishiga turtki bo‘ldi.

Ushbu jarayon iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash, inflyatsiya darajasini pasaytirish va milliy valyutaning ishonchliligini oshirishga qaratilgan. Muhokama bo‘limida valyuta bozorining rivojlanish tendensiyalari, hozirgi muammolar va istiqbolli yo‘nalishlar tahlil qilinadi.

1. Valyuta bozorining rivojlanish tendensiyalari

O‘zbekiston valyuta bozorining rivojlanishida bir qator ijobiy o‘zgarishlar kuzatilmoqda:

- Valyuta kursining erkin shakllanishi – Milliy valyutaning bozor sharoitlariga mos ravishda shakllanishi investitsion muhitga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

- Pul o‘tkazmalarining o‘sishi – 2024-yilda xorijdan kelayotgan pul o‘tkazmalari 14,8 milliard dollarni tashkil etdi, bu esa mamlakat ichki likvidligini oshirishga xizmat qilmoqda.

- Fintech rivojlanishi va raqamli valyutalar integratsiyasi – Raqamli to‘lov tizimlarining joriy etilishi valyuta bozori ishtirokchilarining faolligini oshirishda muhim rol o‘ynamoqda.

- Markaziy bank siyosati va inflyatsiyani boshqarish – Inflyatsiyaning 2024-yilda 9,5 foizgacha pasayishi pul-kredit siyosatining samaradorligini ko‘rsatmoqda.

Ushbu omillar valyuta bozorining barqarorligini oshirishga va mamlakatning xalqaro moliyaviy integratsiyasini mustahkamlashga xizmat qiladi.

2. Valyuta bozorining rivojlanishiga to‘sqinlik qiluvchi omillar

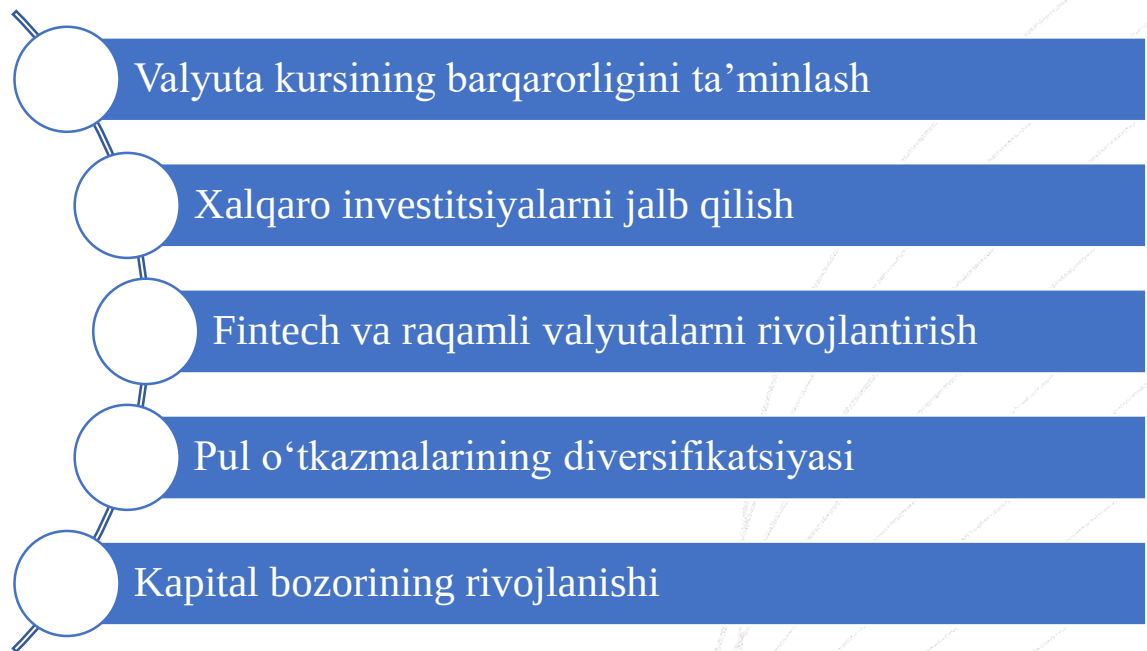
Shunga qaramay, valyuta bozorining to‘liq rivojlanishiga to‘sqinlik qiluvchi muammolar ham mavjud:

- Tashqi bozorlarga yuqori qaramlik – O‘zbekiston valyuta bozori, asosan, Rossiyadan kelayotgan pul o‘tkazmalariga bog‘liq bo‘lib, bu iqtisodiy beqarorlik xavfini keltirib chiqaradi.

- Valyuta zaxiralari yetarlicha diversifikatsiyalanmagan – Eksport tushumlari va oltin-valyuta zaxiralari valyuta bozorining asosiy manbalaridan biri bo‘lsa-da, ularning diversifikatsiyasi yetarli darajada emas.

- Ichki va tashqi valyuta oqimlari o‘rtasidagi muvozanatsizlik – Jismoniy shaxslar tomonidan banklarga sotilgan valyuta hajmi sotib olingan valyutadan ancha yuqori bo‘lib, bu ichki bozorda valyutaga talabni pasaytirishi mumkin.

- Kapital bozorining rivojlanish darajasi past – Xorijiy investorlar uchun barqaror kapital bozori yaratish valyuta bozori rivojlanishining muhim tarkibiy qismidir, ammo hozircha bu sohada sezilarli yutuqlarga erishilmagan.

1-rasm. Valyuta bozorini rivojlantirish istiqbollari

Manba: Muallif ishlanmasi.

Kelajakda valyuta bozorining rivojlanishini ta'minlash uchun quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozim:

1. Valyuta kursining barqarorligini ta'minlash – Valyuta intervensiyalari va Markaziy bankning pul-kredit siyosati orqali valyuta kursining keskin tebranishlarining oldini olish zarur.
2. Xalqaro investitsiyalarni jalb qilish – Xorijiy investorlarni jalb qilish uchun valyuta bozorini yanada erkinlashtirish va moliyaviy infratuzilmani rivojlantirish muhimdir.
3. Fintech va raqamli valyutalarni rivojlantirish – O'zbekistonning raqamli valyutalar bozoriga integratsiyalashuvi valyuta operatsiyalarining tezligi va ishonchligini oshiradi.
4. Pul o'tkazmalarining diversifikatsiyasi – Mehnat migratsiyasi oqimlarini kengaytirish orqali pul o'tkazmalari faqat Rossiya bilan cheklanib qolmasligi kerak.
5. Kapital bozorining rivojlanishi – Xorijiy va mahalliy investorlar uchun valyuta operatsiyalarining ochiqqligini ta'minlash orqali kapital bozorini mustahkamlash lozim.

O'zbekiston valyuta bozorining hozirgi rivojlanish tendensiyalari ijobiy bo'lsa-da, uni yanada mustahkamlash uchun uzoq muddatli strategiyalar ishlab chiqish talab etiladi. Valyuta siyosatini liberallashtirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, moliyaviy texnologiyalarni rivojlantirish va pul o'tkazmalarining diversifikatsiyasini ta'minlash orqali mamlakat valyuta bozorini barqarorlashtirish va mustahkamlash mumkin. Ushbu chora-tadbirlar O'zbekistonning xalqaro moliyaviy tizimdagi ishtirokini kengaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa

O'zbekiston valyuta bozori so'nggi yillarda jiddiy islohotlar va tarkibiy o'zgarishlar natijasida sezilarli rivojlanishga erishdi. Valyuta siyosatini erkinlashtirish, moliyaviy texnologiyalarni joriy etish va xorijdan kelayotgan pul o'tkazmalarining o'sishi milliy iqtisodiyotning barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Markaziy bank tomonidan yuritilayotgan qat'iy pul-kredit siyosati inflyatsiya darajasini pasaytirishga va valyuta kursining nisbiy barqarorligini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Kelgusida O'zbekiston valyuta bozorining yanada rivojlanishi uchun investitsion muhitni yaxshilash, fintech va raqamli valyutalar joriy etilishini jadallashtirish hamda xalqaro moliyaviy integratsiyani chuqurlashtirish zarur. Shuningdek, mehnat migratsiyasi oqimlarini kengaytirish orqali pul o'tkazmalarining geografik diversifikatsiyasiga e'tibor qaratish lozim. Ushbu chora-tadbirlarning amalga oshirilishi O'zbekiston valyuta bozorining yanada barqaror bo'lishiga, moliyaviy tizimining mustahkamlanishiga va milliy iqtisodiyotning jadal rivojlanishiga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Anvarova, D.I. (2024) O'zbekistonda valyuta operatsiyalarini takomillashtirish yo'llari. Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, Toshkent.
2. Baldwin, R. (2020) Foreign Exchange Policies and Economic Growth. Harvard University Press, Cambridge.
3. Bank for International Settlements (BIS) (2023) Global Foreign Exchange Market Trends.
4. Federal Reserve System (FRS) (2022) Exchange Rate Dynamics and Monetary Policy in the US. Washington D.C.: Federal Reserve Board.
5. Francois, L. (2023) Euro and Emerging Market Currencies. Paris: European Economic Review.
6. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) (2020) Exchange Rate Policies and Their Impact on Economic Stability. Washington D.C.: IMF Publications.
7. Иванова, А.А. (2020) Влияние валютного курса на экономический рост: опыт России. Москва: Издательство Московского государственного университета.
8. Johannes, M. (2022) European Foreign Exchange Market Reforms. Berlin: European Central Bank Publications.
9. Книш, С.В. (2019) Особенности развития валютного рынка России. Москва: Центральный банк России.
10. Rahimov, U.M. (2021) O'zbekistonda raqamli valyutalar va fintech texnologiyalari. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti.

11. World Bank Group (2021) Financial Market Integration and Currency Fluctuations in Emerging Economies. Washington D.C.: World Bank Publications.
12. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2023) Developing Competitive Foreign Exchange Markets. Paris: OECD Publishing.
13. Петров, А.Ю. (2021) Эффективность валютных интервенций и инфляционные процессы. Москва: Финансовый университет.
14. <https://cbu.uz>
15. <https://bank.uz>
16. <https://stat.uz>